

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО САДІВНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

О.О. Бендасюк

доктор економічних наук, доцент

Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)

e-mail: obendasiuk@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7865-494X>

Я.І. Алмашій

кандидат економічних наук, доцент

ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (м. Ужгород, Україна)

e-mail: yanina.almashiy@uzhnu.edu.ua;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8646-3417>

У статті визначено основні ризики ведення садівництва, що пов'язані з природно-кліматичними умовами та повільними темпами інтенсифікації садівничої галузі. Виявлено чинники, що стримують розвиток галузі садівництва, серед яких — порушення економічних принципів організації розширеного відтворення, відсутність вітчизняного виробництва засобів механізації, автоматизації та хімізації процесів, недостатній кваліфікаційний рівень фахівців. Визначено напрями розвитку садівництва, що передбачають перехід на інтенсивний шлях вирощування садів і виробництво посадкового матеріалу нової якості, наближеного за своїми параметрами до країн з розвиненим садівництвом. Використання різноманітних хімічних засобів захисту та збільшення врожайності плодово-ягідних культур потребують прийняття невідкладних екологостабілізаційних заходів.

Ключові слова: інтенсивне садівництво, ефективність, хімічні засоби захисту рослин, екологічна ситуація, плодово-ягідні культури, екологічні фактори, стійкість, інвестиції, інновації, агропромисловий комплекс.

ВСТУП

Садівництво посідає одне з провідних місць у народногосподарському комплексі України як пріоритетна галузь аграрної економіки. Водночас природно-кліматичні умови нашої держави дають можливість вирощувати унікальні сорти плодово-ягідних культур, які в інших державах не вирощуються і потребують значних капіталовкладень.

Ведення сучасного садівництва в Україні супроводжується низкою негативних тенденцій, що гальмують його розвиток — низька продуктивність садів та скорочення площ багаторічних насаджень. До цього слід додати: недостатнє власне виробництво посадкового матеріалу; відсутність спеціальної сільськогосподарської техніки; дефіцит засобів хімічного захисту насаджень. Водночас під час ведення виробничо-господарської діяльності підприємства садівництва повинні враховувати взаємозв'язок між сортами й видами багаторічних культур та еколого-економічними чинниками, які не передбачають їх посадку в районах із несприятливими природно-кліматичними умовами.

Головні зусилля органів державного та місцевого управління в питаннях вирішення екологічних проблем повинні бути спрямовані насамперед на: техніко-технологічне переоснащення та застосування новітніх технологічних прийомів виробництва, переробки і зберігання продукції; формування системи програмно-інформаційного забезпечення підприємств галузі; вдосконалення нормативно-правових механізмів функціонування садівничих підприємств на інноваційній основі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем сталого розвитку садівництва, формування його організаційно-економічного механізму та підвищення екологічної безпеки продукції галузі знайшли широке висвітлення в працях В. Борисової, В. Гапотій, М. Гладія, Б. Данилишина, А. Іванченко, М. Калінчика, О. Карасьова, А. Орлова, Г. Погріщук, О. Ульяновка, О. Фурдичка та ін. Питаннями розвитку екологічно збалансованого садівництва, дослідженнями хімічного та антропогенного впливу галузі на навколишнє

природне середовище займалися С. Руденко, О. Баглей, М.Федоряк.

Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, потребують уточнення класифікація факторів, удосконалення методології визначення пріоритетів стійкого розвитку плодово-ягідного виробництва, активізації використання науково-технологічного потенціалу. Високі темпи виробництва продукції садівництва та зростання їх ефективності можливе за дотриманням наступних умов, а саме: забезпечення всебічного удосконалення організаційно-управлінських і виробничих чинників функціонування підприємств галузі; врахування природно-кліматичних факторів, що стосуються дотримання екологічних стандартів, норм та екобезпеки в процесі ведення виробничо-господарської діяльності.

Метою статті є визначення нових та удосконалення наявних інструментів щодо вирішення екологічних, виробничо-технологічних, організаційно-управлінських проблем сталого розвитку галузі садівництва в Україні. Розв'язання проблем ефективності садівництва вимагає комплексного соціально-економічного підходу та наукових розробок, які зроблять галузь привабливою для інвестицій і створять сприятливі умови для формування та вдосконалення різних форм господарювання.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для проведення досліджень еколого-економічних проблем сучасного садівництва та шляхів їх вирішення були використані різноманітні джерела й матеріали. Основною були наукові статті, публікації та дослідження у сфері сільського господарства, екології та економіки. Зокрема, було опрацьовано результати попередніх досліджень, проведених у галузі садівництва та природоохоронної діяльності, а також статистичні дані та звіти організацій, що відповідають за аграрний сектор.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Садівництво як інтенсивна галузь сільського господарства являє собою досить складну й затратну систему з вирощування та обробітку плодово-ягідних культур, засновану на комплексному використанні природно-матеріальних, організаційно-економічних, фінансових і трудових ресурсів із метою забезпечення економічної ефективності виробництва.

Вагому роль у збереженні та в подальшому розвитку садівництва відіграє науковий супровід досліджень, розробок і впроваджень у галузь пріоритетних напрямів, серед яких виділяють збереження біорізноманіття, технології

живих систем, екологію та раціональне природокористування, енергозберігаючі технології.

Фахівці в галузі садівництва виділяють декілька проблем, що гальмують його розвиток, а саме: 1) відсутність належної державної підтримки галузі; 2) недостатня активність на ринку землі, що спричинено відсутністю потенційних інвесторів, охочих вкладати кошти в сади; 3) кредитування галузі, що викликано довготривалою окупністю інвестиційних проєктів; 4) недосконалість податкової системи; 5) вихід на міжнародні ринки, що спричинено нерезформованим законодавством і нестачею професійних кадрів і технічного забезпечення. Натомість профільним Міністерством спільно з Асоціацією “Укрсадпром” підготовлено проєкт Концепції розвитку галузі садівництва в Україні на період до 2025 року, де передбачено вирішення низки проблем, серед яких — зміна законодавчої бази, технологічного забезпечення підприємств, розвиток галузевої кооперації. Загальні потреби інвестицій у галузь садівництва оцінюються в 40–45 млрд грн [1].

Існує низка проблем так званого виробничого та технологічного характеру. Виробничі проблеми викликані передусім: дисбалансом ресурсної бази галузі, її виробничих потужностей і відповідної інфраструктури; відсутністю спеціалізованих механізованих комплексів; дефіцитом матеріальних ресурсів для виконання повного комплексу робіт із вирощування та догляду за плодово-ягідними культурами; зношеністю матеріально-технічної бази та ін.

Технологічні проблеми спричинені насамперед: застосуванням низькоефективних схем розміщення дерев; низьким рівнем фітосанітарного стану плодово-ягідних насаджень; значною часткою сортової структури садових ягідників; розподілом видового складу плодово-ягідних культур.

Досить гострою є проблема постачання населення України плодово-ягідною продукцією та зростання ціни на продукцію садівництва (наприклад, за перші місяці 2023 року яблука здорожчали на 5,8%) [2], у зв'язку з цим галузь не повною мірою задовольняє потреби людей. Крім того, спостерігається тенденція скорочення площ насаджень за незначного зростання обсягу виробництва плодово-ягідної продукції. Зменшення державної підтримки та низький рівень рентабельності виробництва недостатньо забезпечує розширене відтворення галузі садівництва.

Цей етап розвитку садівництва, за умов жорсткої конкуренції та зважаючи вагому роль галузі в питаннях забезпечення продовольчої безпеки країни, потребує термінового вирішення наступних завдань:

- підвищення стійкості багаторічних насаджень до екологічних факторів, рівня скороплідності та врожайності, що сприятиме отриманню високого прибутку та швидкій окупності капітальних витрат;
- забезпечення стабільності, регулярності плодоношення садів через підвищення товарних і біохімічних якостей плодів;
- створення сучасної інженерної, техніко-технологічної та інфраструктурної систем суб'єктів господарювання, бази зберігання та переробки продукції садівництва.

Ведення інтенсивного садівництва стикається з низкою факторів і ризиків, що знижують економічну ефективність галузі, негативно впливають на кількість та якість врожаю, а в окремих випадках призводять до повної його втрати й навіть часткової/повної загибелі багаторічних рослин.

Так, до факторів, що гальмують зростання економічної ефективності садівництва, належать: висока залежність галузі від природно-кліматичних умов; низька конкурентоспроможність продукції національного садівництва за одночасного зростання частки імпортової; недостатня державна підтримка галузі; недостатньо розвинута інфраструктура зберігання, переробки та заморожування продукції; існування монополістичних угруповань у переробній промисловості; високі темпи інфляції тощо.

Є низка факторів, що спричинені недостатньою якістю плодово-ягідної продукції, а саме: низька конкурентоспроможність продукції на внутрішньому ринку через відсутність належного товарного вигляду; кон'юнктура залежність цінних параметрів на свіжу та перероблену продукцію тощо. Показниками якості продукції садівництва виступають: вміст небезпечних речовин; показники якості товару відповідно до затверджених стандартів; здатність продуктів до зберігання, промислової переробки, транспортування.

До ризиків, що стримують сталий розвиток садівництва, належать: низький рівень інтенсифікації садівництва та помилки при виборі технологій закладки та обробі багаторічних насаджень; проблеми організаційно-управлінського та економіко-правового характеру.

Так, еколого-біологічні ризики спричиняють погіршення загальних кліматичних умов, пов'язаних з антропогенною діяльністю людей, та посилення агресивності шкідливих організмів.

Слід пам'ятати, що плодово-ягідні рослини зазнають значного впливу великої кількості несприятливих факторів, що здатні накопичувати негативні наслідки впливу так званих екологічних стресорів. Наприклад, більшість

європейських та північноамериканських сортів плодово-ягідних культур непридатні для вітчизняних інтенсивних технологій у садівництві. Це пов'язано, по-перше, з їх недостатньою морозостійкістю тканин і недостатньою стійкістю рослин до різких коливань температури в зимовий період, унаслідок чого спостерігається часткове/повне пошкодження плодово-ягідних насаджень. По-друге, недостатня тривалість вегетаційного періоду, унаслідок чого спостерігається: невизрівання частини пагонів; погана підготовленість до періоду спокою; невизрівання плодів тощо.

Щодо так званих агротехнологічних ризиків, то вони спричинені: прорахунками при розміщенні насаджень без урахування родючості ґрунту та заляганні ґрунтових вод; через недостатнє врахування мікроклімату на окремій території; недостатньо високою якістю посадкового матеріалу та неправильним вибором його асортименту; технологіями ведення садівництва та ін. Значний вплив на виробництво продукції садівництва мають природно-кліматичні умови. Слід відмітити, що несприятливі кліматичні умови останніх років суттєво вплинули на врожайність та якість виробленої плодово-ягідної продукції.

Значних помилок при веденні садівництва допускають при виборі ділянки під закладку саду та оцінці його садопридатності. Основні фактори садопридатності земельних ділянок: 1) кліматичні показники та мікроклімат; 2) рельєф (сорт з різною екологічною стійкістю, різними термінами дозрівання слід розміщувати на різних елементах рельєфу; ґрунтовий покрив (непридатні переущільнені ґрунти, з щільними водонепроникними, карбонатними горизонтами, засоленими, заболоченими, сильно еродованими, з близьким розташуванням ґрунтових вод).

Слід відмітити, що запровадження ринку землі сприяло подальшому розвитку садівництва. За статистичними даними, на початку здійснення земельної реформи реєструвалося в середньому на рік до 1 тис. га нових садових насаджень, і лише за 2022 рік кількість зареєстрованих садів зросла до 2,5 тис. га [3].

Водночас Урядом країни в Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки [4] відмічено, що бюджет щороку виділятиме 1 млрд грн на розвиток “депресивних” галузей сектору АПК, серед них, зокрема, і промислове садівництво. А в Концепції розвитку галузі садівництва в Україні на період до 2025 року [5] передбачено вирішення низки проблем, серед яких — зміна законодавчої бази, технологічного забезпечення підприємств, розвиток галузевої кооперації.

Крім того, Урядом України у 2022 році затверджено грантову програму, яка включає надання аграріям підтримки у створенні нових теплиць і садів [6].

Розвиток садівничої галузі супроводжується створенням садових комплексів і застосуванням цілої низки органічних засобів і хімічних препаратів, що призводить не лише до збільшення врожайності плодово-ягідних культур, а й до негативного впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення країни.

Отже, для забезпечення сталого розвитку садівництва необхідно вирішити низку проблем, що гальмують подальший розвиток національного садівництва [7]: відсутність державної підтримки; нерозвинена система кредитування галузі; податкова політика та система оподаткування; вихід на нові ринки; брак професійних кадрів і технічного забезпечення.

За останні роки в Україні досягнуто високого рівня фундаментально-прикладних досліджень, спрямованих на вирішення пріоритетних проблем садівництва. Проте нині техніко-технологічні, управлінські, економіко-правові та екологічні проблеми садівництва до кінця не вирішені, що потребує спільної роботи науковців із виробниками плодово-ягідних культур за основними напрямками: управління якістю плодів на всіх етапах їх формування; стабілізація та оптимізація продуктивності насаджень; підвищення екологічної стійкості плодово-ягідних насаджень; створення єдиної науково обґрунтованої системи виробництва, зберігання та переробки продуктів садівництва.

Одним із напрямів сталого розвитку сучасного садівництва є його інтенсифікація на основі впровадження досягнень науково-технологічного прогресу задля підвищення продуктивності праці та зниження витрат виробництва на одиницю продукції із застосуванням ресурсозберігаючих технологій виробництва.

Здійснюючи інтенсифікацію садівництва, необхідним є широке використання вітчизняних технологій виробництва плодово-ягідної продукції, які більш адаптовані до місцевих екологічних умов. Важливим є також процес планомірної заміни старих плодово-ягідних насаджень з урахуванням науково обґрунтованого обороту, що дозволяє мати насадження певної вікової структури. Так, на закладки саду, догляд за молодими (неплодоносними) насадженнями та розкорчування старих садів потрібні значні капітальні вкладення, а термін їхньої окупності становить 7–9 років. Непланомірна ж заміна старих насаджень новими викликає різке коливання обсягу виробництва продукції

за роками, що негативно позначається на економіці галузі.

XXI ст. ознаменувалося початком розвитку інтенсивного садівництва інноваційного типу й розраховано на отримання високої якості запланованого врожаю за рахунок: внесення оптимальних доз мінеральних добрив; екологічно безпечних засобів захисту від шкідників; запровадження нових інноваційних продуктів у виробничий процес.

Саме перехід до інтенсивних технологій вирощування сприяє вирішенню екологічних проблем у галузі садівництва, що забезпечить високу скороплідність дерев, стабільне й регулярне плодоношення, низьку собівартість виробництва та швидку окупність капіталовкладень. На жаль, у більшості областей країни практично відсутні сади, у яких можна було б використовувати інтенсивні технології вирощування плодово-ягідних культур.

Головним принципом, на якому повинен базуватися подальший сталий розвиток садівництва в Україні, має стати екологізація всіх складових з орієнтацією на впровадження досягнень науково-технічного прогресу, розроблення ідей, визначення цілей розвитку та напрямів екологізації виробництва, а також перехід галузі на точне землеробство.

Механізм запровадження технологій точного землеробства в садівництві дозволить оперативніо приймати управлінські рішення і оперативніо корегувати наявну ситуацію. Цьому сприятимуть: запровадження спеціалізованого програмного забезпечення для формування електронних карток і баз даних урожайності, території садів, агрофізичних та агрохімічних властивостей; рівень розвитку садівничих культур; спостереження за земельними ділянками на основі отриманих зображень із космосу в режимі онлайн; застосування спеціалізованих пристроїв за вимірюванням температури ґрунту, швидкості вітру, кількості опадів тощо.

Ефективність садівництва і збільшення виробництва плодово-ягідної продукції залежать від технологічних та організаційно-економічних чинників. До технологічних чинників відносять розвиток інтенсивного садівництва, де перевага надається інтенсивним типам насаджень і сортів, які забезпечують швидкий оборот капіталу. Це стосується створення і використання типів насаджень, які вступають у товарне плодоношення на 2–3-й рік після закладання, та умов зберігання, переробки і реалізації продукції.

До організаційно-економічних чинників підвищення ефективності садівництва належать: форми організації виробництва; розширення місткості внутрішнього ринку продукції; розвиток експортно-орієнтованого садівництва;

оптимальна концентрація, спеціалізація, інтенсифікація галузі; державна підтримка та захист вітчизняного товаровиробника від недобросовісної конкуренції; цінова політика на продукцію садівництва; розвиток новітніх форм та видів підприємницьких структур у галузі.

Перед галуззю садівництва постало невідкладне завдання забезпечення населення країни свіжими високої якості плодово-ягідними продуктами протягом року, від чого залежить рівень фізичного здоров'я та працездатності населення. Виконання цього завдання потребує переходу до застосування інтенсивних ресурсозберігаючих сортів і технологій, що забезпечує високий вихід продукції з одиниці площі насаджень, швидке повернення капіталовкладень, що визначає сприятливу екологічну обстановку території та зростання якості продукції.

У державній програмі розвитку галузі, що стосується вироблення стратегії виробництва плодів і підвищення їх якості, доцільно було б значну увагу приділити саме удосконаленню породно-сортової структури садів із врахуванням природних інвестиційних властивостей низки культур помологічних сортів, що забезпечить високу окупність вкладень.

Інтенсифікація садівництва передбачає необхідність підтримки динамічної рівноваги садових агроєкосистем. Тому при впровадженні нових, більш інтенсивних компонентів слід розуміти, який вони будуть мати вплив на екологічну систему і як за цих умов забезпечити стабільність агоценозу.

Наукові дослідження, що стосуються вирішення екологічних змін у галузі садівництва, поділяються, що спричинені: кліматичними змінами; зростанням промислового виробництва і, як наслідок, збільшенням техногенного навантаження на землі сільськогосподарського призначення. Водночас відбувається зміна (адаптація) біологічного компонента навколишнього природного середовища, що загрожує екологічною катастрофою. У результаті цього виникають нові види взаємодій між біологічними об'єктами в межах трофічних ланцюгів, які спроможні на тривалий період змінити баланс на користь одного або декількох видів.

Інтенсифікація передбачає не лише проведення наукових досліджень і впровадження нових інженерно-технологічних розробок в аграрній сфері, що спрямовані на збільшення продуктивності та якості плодово-ягідної продукції, а й застосування сучасних засобів захисту рослин.

Велике значення в інтенсифікації садівництва набувають дослідження: у галузі розсадництва та виробництва посадкового матеріалу (закладка інтенсивного саду проводиться лише

якісним, вирівняним посадковим матеріалом); селекції підщеп інтенсивного типу (забезпечує стійкість до абіотичних стресів, ресурсозбереження, збільшення якості продукції).

Значну увагу необхідно приділяти питанням щодо вдосконалення інтегрованої системи захисту плодово-ягідних культур на основі вдосконалення методів застосування хіміко-біологічних засобів захисту рослин і проведення агротехнічних заходів. Правильність використання хіміко-біологічних засобів захисту плодово-ягідних культур дає змогу контролювати чисельність патогенів у будь-яких ґрунтово-кліматичних умовах. Водночас слід пам'ятати, що бажаного ефекту можна досягти лише за умови належного поєднання агротехнічних, механічних, хіміко-біологічних засобів захисту рослин.

Важливим чинником екологобезпечного садівництва є закладання садів, ягідників, плодкових розплідників під багаторічні насадження, що передбачає використання сільськогосподарських угідь під штучно створені деревинні або кущові багаторічні насадження, призначені для отримання врожаю плодово-ягідної продукції.

Стійкому розвитку садівничих підприємств та їх функціонуванню сприятиме створення та забезпечення умов шляхом удосконалення використання наявних природно-економічних і виробничих ресурсів підприємств на основі всебічного врахування дії ринкових механізмів, що ґрунтуються на узгодженні попиту, пропозиції та ціновій політиці.

При організації території саду необхідними є: зважений підбір породно-сортового складу плодово-ягідних насаджень відповідно до зональних природних умов; виробничий напрям розвитку садівництва; можливості реалізації продукції садівництва, її зберігання та переробки; забезпеченість матеріально-трудовими ресурсами. Адже неправильний підбір призведе до втрат продукції садівництва при її подальшій реалізації, знизить економічну ефективність садівництва.

Також при організації території саду необхідним є вибір земельних ділянок з урахуванням вимог рослин до ґрунтів, умов зволоження і освітлення, механізованого обробітку; правильне розміщення порід і сортів на території саду; поділ саду на квартали, розміщення садохисних насаджень і шляхової мережі; розміщення господарських центрів, пакувальних приміщень, сховищ і підприємств, що переробляють продукцію.

В умовах здійснення соціально-економічних перетворень в Україні проблемами садівничих підприємств, що потребують вирішення, є:

підвищення продуктивності насаджень і виробництво конкурентоздатної продукції плодово-ягідної; інфраструктурний розвиток; розвиток ринків збуту продукції; недостатнє інвестиційне забезпечення; низька матеріально-технічна база.

Темпи різкого падіння виробництва в галузі спричинені значним скороченням площ під садами (останні десятиріччя загальна площа зменшилася більш ніж 50%), зменшенням кількості підприємств із переробки та зберігання продукції, формування спеціалізованих господарських структур на виробництві певних видів продукції також не сприяє процесу простого чи розширеного відтворення виробництва.

Важливим джерелом забезпечення процесу простого та розширеного відтворення є залучення внутрішніх резервів, особливо власних коштів. Але значній кількості садівницьких підприємств їх не вистачає навіть на технічне переозброєння виробництва, що призводить до зменшення прибутку, необхідного для нагромадження інвестиційних ресурсів [8].

Ефективний розвиток галузі садівництва значною мірою залежить від існування різних форм сільськогосподарської інтеграції, що дозволяє підприємствам раціонально використовувати виробничі ресурси, оскільки без участі посередників випускається кінцевий продукт споживання.

Ефективність функціонування галузі садівництва залежить від: масштабів залучення іноземних інвестицій та отримання кредитної допомоги на розвиток садівництва; створення спільних підприємств, що дасть змогу залучити іноземні інвестиції, технології та досвід; створення інфраструктури по зберіганню продукції садівництва; створення кооперативів і спільних переробних підприємств із повною лінією виробництва; покращення якості продукції та вдосконалення асортиментної політики садівничих підприємств.

Визначення пріоритетів розвитку садівництва потребує обґрунтування стратегічних орієнтирів, що спрямовані на розроблення та застосування нових підходів до оцінки окремих складових досягнення поставлених завдань і стосуються передусім сфери управління, економіки, фінансів та екологічної безпеки виробництва.

Забезпечення екологічної складової в садівництві передбачає дотримання якісних параметрів у виробничому процесі за умов раціонального використання наявного природно-ресурсного потенціалу й запровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва.

Забезпечення екологічно безпечного виробництва галузі садівництва обумовлено також і

необхідністю забезпечити населення країни від неякісної продукції. Цьому сприятиме впровадження міжнародних стандартів і нормативів ведення сільськогосподарської діяльності садівничих підприємств, запровадження на них новітніх екологічно безпечних технологій (органічних, екологобезпечного використання ресурсів агросфери і дотримання жорсткого контролю на всьому технологічному ланцюзі виробництва продукції) [9]. Слід відмітити, що при запровадженні екологічно чистого виробництва в Україні підприємства галузі стикаються з певними труднощами, такими як відсутність кваліфікованих кадрів і фахівців із питань сертифікації продукції садівництва та недосконалість законодавчої бази.

Необхідним є здійснення прискореного переходу від екстенсивної до прогресивної інноваційної моделі розвитку садівництва, що сприятиме техніко-технологічній та організаційно-економічній модернізації галузі [10]. Водночас, на нашу думку, концептуально важливим має бути чинник екологічної безпеки продукції садівництва.

Екологобезпечному розвитку сприятиме також державна підтримка екологобезпечних методів здійснення сільськогосподарської діяльності, субсидування, запровадження податку на застосування небезпечних хімічних добрив і засобів захисту дерев.

Покращенню ситуації щодо ведення екологічно безпечного виробництва в садівництві сприятиме розроблення дієвого механізму управління екологічною безпекою на основі планування та контролю, що стосується використання наявних природних ресурсів та охорони навколишнього середовища.

Стабільність екологічного законодавства в галузі садівництва, відсутність у ньому прогалин і чітко визначена екологічна політика на всіх рівнях управління, що здійснюють екологічне управління — ці та інші чинники нададуть можливість нашій державі ефективно вирішувати екологічні проблеми та запобігати виникненню нових. На жаль, проводячи екологічний моніторинг, можна із впевненістю говорити, що більшість негативних екологічних факторів ще не знайшли свого вирішення в національному законодавстві або мають декларативний характер [11].

У питаннях, що стосуються забезпечення екологічної безпеки продукції садівництва, необхідним вбачається: розроблення та затвердження екологічних стандартів, нормативів і сертифікації продуктів плодово-ягідних культур щодо відповідності їх вимогам екологічної безпеки; запровадження державного нагляду за дотриманням екологічних норм і підвищення

відповідальності за порушення санітарних, технологічних та екологічних умов виробництва, транспортування та зберігання; вилучення, утилізація або знищення продукції в разі забруднення. Доцільно також розробити комплекс додаткових заходів із державної підтримки розвитку садівництва, що стосується вирощування багаторічних насаджень з інтенсивним технологіям.

Стратегічними напрямками розвитку садівничої галузі та сприяння в питаннях забезпечення екологічної складової стануть: підвищення якісних параметрів виробництва; раціональне використання інноваційно-інвестиційних, природничих і матеріально-технічних ресурсів; впровадження новітніх інтенсивних технологій вирощування багаторічних насаджень; дотримання екологічних вимог у процесі ведення виробничо-господарської діяльності; побудова нового організаційно-економічного механізму відтворення в галузі на інноваційній основі. Застосування новітніх технологій у виробництві плодово-ягідних культур з одночасним підвищенням рівня інтенсифікації галузі призведе до підвищення врожайності багаторічних насаджень і можливостей зберігання продукції в сучасних сховищах практично до нового врожаю.

Розширення площ плодово-ягідних культур за умов здійснення комплексу організаційно-управлінських, виробничо-господарських, природоохоронних і технологічних заходів з одночасним зменшенням антропогенного навантаження та періодичним моніторингом за санітарним станом сприятиме покращенню екологічної ситуації.

Крім того, розвиток екологічно безпечного виробництва продукції садівництва сприятиме

створенню додаткових робочих місць на сільських територіях, що призведе до підвищення соціально-економічних умов життя сільських мешканців.

ВИСНОВКИ

Екологічні проблеми сучасного садівництва є серйозною загрозою для довкілля та економіки. Вони виникають унаслідок застосування недосконалих технологій вирощування, використання хімічних засобів захисту рослин і добрив, а також знищення природних ландшафтів.

Для розв'язання еколого-економічних проблем садівництва необхідні такі заходи:

Перехід на інтенсивний шлях вирощування садів. Інтенсивні технології дозволяють підвищити врожайність та якість продукції, а також зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

Розроблення та впровадження екологічно безпечних технологій вирощування плодово-ягідних культур. Використання хімічних засобів захисту рослин і мінеральних добрив має бути максимально обмеженим.

Розвиток вітчизняного виробництва засобів механізації, автоматизації та хімізації процесів. Це дозволить зменшити витрати та підвищити ефективність виробництва.

Підвищення кваліфікації фахівців галузі садівництва. Це сприятиме впровадженню інновацій та підвищенню ефективності виробництва.

Впровадження цих заходів дозволить створити стійку та конкурентоспроможну галузь садівництва, яка забезпечить населення України якісними та доступними продуктами харчування.

ЛІТЕРАТУРА

1. П'ять основних проблем розвитку садівництва. *Пропозиція*. 2017. URL: <https://propozitsiya.com/ua/pyat-osnovnyh-problem-rozvytku-sadivnytva> (дата звернення: 10.05.2023).
2. Стало відомо, чи очікувати в Україні дефіцит овочів та фруктів. *AgroNews*. URL: <https://agronews.ua/news/stalo-vidomo-chy-ochikuvaty-v-ukrayini-deficyt-ovochiv-ta-fruktiv/> (дата звернення: 10.05.2023).
3. Конгрес "Світ". URL: <https://worldua.net/main/в-україні-стрімко-розвивається-садів> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 664-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року і галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства на період до 2025 року: Наказ Міністерства аграрної політики України. Українська академія аграрних наук від 21.07.2008 р. № 444/74. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0443555-08> (дата звернення: 10.05.2023).
6. В Україні змінився порядок надання грантів на садівництво та виноградарство — Мінагрополітики. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/news/20254548-v-ukrayini-zminiv-sya-poryadok-nadannya-grantiv-na-sadivnictvo-ta-vinogradarstvo-minagropolitiki> (дата звернення: 10.05.2023).
7. Пропозиція. URL: <https://propozitsiya.com/ru/pyat-osnovnyh-problem-ukrainsko-sadovodstva> (дата звернення: 10.05.2023).

8. Кирилов Ю.Є. Перспективи розвитку сільського господарства України в контексті посилення глобалізаційних процесів. *Формування ринкової економіки: збірник наукових праць*. КНЕУ, 2011. Ч. 1. С. 203–211.
9. Фурдичко О.І., Дем'янюк О.С. Якість і безпечність сільськогосподарської продукції в контексті продовольчої безпеки України. *Агроекологічний журнал*. 2014. № 1. С. 7–12.
10. Шестопаль О.М., Кондратенко П.В., Барабаш Л.О. Теоретико-методологічні основи (нова парадигма) та складові Національної програми поступу промислового садівництва України: макрогалузевий аспект. Київ: ННЦ ІАЕ, 2008. 140 с.
11. Гапотій В.Д. Окремі аспекти адаптації національного законодавства до європейського з питань захисту навколишнього середовища. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент*. 2009. Вип. 8 (37). С. 121–125.

ECOLOGICAL-ECONOMIC ISSUES OF MODERN HORTICULTURE AND THEIR SOLUTIONS

Bendasiuk O.

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: obendasiuk@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7865-494X>

Almashiy Ya.

Candidate of Economics Science, Associate Professor
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)
e-mail: yanina.almashiy@uzhnu.edu.ua;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8646-3417>

In the article, the main risks of gardening are identified, which are associated with natural and climatic conditions and the slow pace of intensification of the gardening industry. Factors that hinder the development of the gardening industry are revealed, including: violation of economic principles of organizing expanded re-production; lack of domestic production of mechanization, automation and chemicalization means, insufficient qualification level of specialists. The directions of development of gardening are defined, which provide for the transition to an intensive way of growing gardens and the production of planting material of new quality, close in its parameters to countries with developed gardening. The use of various chemical protection agents and the increase in the yield of fruit and berry crops require the adoption of urgent ecological stabilization measures.

Keywords: intensive gardening, efficiency, chemical plant protection products, environmental situation, fruit and berry crops, environmental factors, sustainability, investment, innovation, agro-industrial complex.

REFERENCES

1. Piat osnovnykh problem rozvytku sadivnytstva [Five main problems of horticulture development]. (2017). *Propozytsiia — The Offer*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/pyat-osnovnyh-problem-rozvytku-sadivnytstva> [in Ukrainian].
2. Stalo vidomo, chy ochikuvaty v Ukrayini defitsyt ovochiv ta fruktiv [It has become known whether to expect a shortage of vegetables and fruits in Ukraine]. (n.d.). *Agronews*. URL: <https://agronews.ua/news/stalo-vidomo-chy-ochikuvaty-v-ukrayini-deficzyt-ovochiv-ta-fruktiv/> [in Ukrainian].
3. Konhres "Svit" [World Congress]. (n.d.). URL: <https://worldua.net/main/v-ukraini-strimko-rozvivayetsya-sadiv> [in Ukrainian].
4. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku fermerskykh hospodarstv ta silskohospodarskoi kooperatsii na 2018–2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 veresnia 2017 r. № 664-r. [On Adoption of the Concept of Development of Farms and Agricultural Cooperation for 2018–2020]. (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia haluzevoi Prohramy rozvytku sadivnytstva Ukrainy na period do 2025 roku i haluzevoi Prohramy rozvytku vynohraderarstva ta vynorobstva na period do 2025 roku: Nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky Ukrainy. Ukrainaska akademiia ahrarynykh nauk № 444/74 [On the approval of the Sectoral Horticulture Development Program of Ukraine for the period until 2025 and the Sectoral Program for the Development of Viticulture and Winemaking for the period until 2025: Order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine. Ukrainian Academy of Agrarian Sciences dated July 21, 2008 No. 444/74]. (2008). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0443555-08> [in Ukrainian].
6. Ukraini zminyvsia poriadok nadannia hrantiv na sadivnytstvo ta vynohraderarstvo — Minahropolityky [The procedure for granting grants for horticulture and viticulture has changed in Ukraine — Ministry of Agrarian Policy]. (n.d.). *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/news/20254548-v-ukrayini-zminivsy-poryadok-nadannya-grantiv-na-sadivnictvo-ta-vinogradarstvo-minagropolitiki> [in Ukrainian].
7. Propozytsiia — The Offer. (n.d.). URL: <https://propozitsiya.com/ru/pyat-osnovnyh-problem-ukrainsko-sadovodstva> [in Ukrainian].

8. Kyrylov, Yu.Ye. (2011). Perspektyvy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy v konteksti posylenia hlobalizatsiinykh protsesiv [Prospects for the development of agriculture in Ukraine in the context of strengthening globalization processes]. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky: zbirnyk naukovykh prats — The formation of a market economy: a collection of scientific works*, 1, 203–211. KNEU [in Ukrainian].
9. Furdychko, O.I., Demianiuk, O.S. (2014). Yakist i bezpechnist silskohospodarskoї produktsii v konteksti prodovolchoї bezpeky Ukrainy [Quality and safety of agricultural products in the context of food security of Ukraine]. *Ahroekologichnyi zhurnal — Agroecological journal*, 1, 7–12 [in Ukrainian].
10. Shestopal, O.M., Kondratenko, P.V., & Barabash, L.O. (2008). *Teoretyko-metodolohichni osnovy (nova paradyhma) ta skladovi Natsionalnoi prohramy postupu promyslovoho sadivnytstva Ukrainy: makrohaluzevyi aspekt [Theoretical and methodological foundations (new paradigm) and components of the National Program for the Advancement of Industrial Horticulture in Ukraine: macro-sectoral aspect]*. Kyiv: NSC IAE [in Ukrainian].
11. Napotiy, V.D. (2009). Okremi aspekty adaptatsii natsionalnoho zakonodavstva do yevropeiskoho z pytan zakhystu navkolyshnoho seredovyshcha [Certain aspects of adaptation of national legislation to European environmental protection issues]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika ta menedzhment — Bulletin of Sumy National Agrarian University. Series: Economics and Management*, 8 (37), 121–125 [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бендасюк Олег Олександрович, доктор економічних наук, доцент, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: obendasiuk@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7865-494X>)

Алмашій Яніна Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент, ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна; e-mail: yanina.almashiy@uzhnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8646-3417>)

НОВИНИ

НОВИНИ

НОВИНИ • НОВИНИ • НОВИНИ

Охоронний статус набули близько 130 га, що входять до «Заплави орхідей» та «Гаю хижих птахів». У Києві близько 130 га територій старого гаю у Голосіївському районі та заплави струмка Віта у районі Феофанії отримали охоронний статус. Як передає кореспондент УНІАН, два відповідні проекти рішень розглянули та підтримали на засіданні Київради більшість депутатського корпусу. Природна заплава струмка Віта, довжиною близько 2 км, тепер є ботанічною пам'яткою природи місцевого значення «Заплава орхідей». Орієнтована площа пам'ятки складає 24,9 га.